

โรคของช้าง

โดย

น.สพ. สิทธิเดช มหาสาวังกุล

ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านสัตวแพทย์

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ลักษณะของช้างสุขภาพดี

- 1. ลักษณะตาแจ่มใสไม่ขุ่นมัว ไม่มีขี้ตาเกรอะกักรอบดวงตา
- 2. เพดานปาก ลื่น เยื่อบุช่องปาก และเยื่ออ่อนในวง มีสีชมพูอ่อน
- 3. แก้วงวงและหางไปมา หูพับ
- 4. ผิวหนังชุ่มชื้น สีก่อนข้างดำเป็นมัน
- 5. โคนเล็บทั้ง 4 เท้า มีเหงื่อซึมมาตลอดเวลา
- 6. กินอาหารตลอดเวลา
- 7. ปัสสาวะมาก มีสีเหลืองอ่อน กลิ่นไม่ฉุน ถ่ายอุจจาระ 4 – 6 ก้อน/ครั้ง
- 8. นอนหลับกลางคืน ช่วงเที่ยงคืนถึงตีสาม
- 9. กินอาหารไว

ช่างวัยหนุ่มสาว

- 1. ดูบริเวณหนังหุ้มศีรษะ ดูศดใส เต็มไม่เว้าลึก
- 2. ใบหูไม่ฉีกขาด
- 3. ผิวหนังตึงหนา เหลืองเกลา ไวต่อความรู้สึก
- 4. กล้ามเนื้อตามลำตัวเป็นลำแข็งแรง
- 5. เท้าและเล็บไม่มีรอยแตก เล็บเรียบ
- 6. หางเรียบ ไม่เป็นปม
- 7. อุจจาระมีลักษณะละเอียด

ช่างที่มีอายุมาก

- 1. สุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม เดินช้า
- 2. ศีรษะตอบ ขมับเว้าลึก แก้มตอบ
- 3. นัยน์ตาขุ่นมัว
- 4. งวงหยาบ เขี้ยวเย็น แกว่งงวงช้า
- 5. ใบหูฉีกขาด หยาบกระด้าง พัดหูช้า
- 6. ผิวหนังหยาบกร้าน เขี้ยวเย็น
- 7. ขาพอมไม่มีกล้ามเนื้อ ข้อเท้าเล็ก
- 8. เล็บแตกหนังหุ้มเล็บหยาบ
- 9. อุจจาระหยาบ

ลักษณะข้างปวย

1. พับหูซ้าย
2. ยืนนิ่ง ชี้น
3. ยืนหลับตา บางครั้งล้มนอน
4. หางแกว่งซ้าย หรือไม่แกว่ง
5. โคนเล็บแห้ง ไม่มีเหงื่อ
6. งวงตก ไม่มีแรง
7. กินหญ้าช้า ไม่รวดเร็ว
8. บางครั้งหวา ยืนตัวสั่น

การตรวจโดยทั่วไป

1.การมองระยะใกล้ - การกิน การเดิน การนั่ง การนอน

การโบกพัดของหาง,หู พฤติกรรมทั่วไป

2.การมองดูระยะไกล

3.การคลำ

4.การเคาะ

5.การฟังเสียง

6.การดม

1.การวัดอุณหภูมิในช่อง - จากการล้วงก้น

- จากอุจจาระ

2. การจับชีพจร - 25 – 35 ครั้ง/ นาที

3. การวัดอัตราการหายใจ - 4 – 6 ครั้ง/ นาที

การให้ยาในช้าง

1. การให้ยาทางปาก (Oral route) ไม่ค่อยได้ผล
2. การฉีดยาเข้ากล้ามเนื้อ (I/M) ได้ผลดีที่สุด
3. การฉีดยาเข้าใต้ผิวหนัง (Subcutaneous) อาจบวมได้
4. การฉีดยาเข้าเส้น (I/V)
5. การให้ยาทางทวาร
6. การให้ยาเข้าช่องท้อง (I/P)

โรคของช้าง

-โรคติดเชื้อทางแบคทีเรีย (Bacterial Infection)

1.Anthrax 2.Haemorrhagic septicemia 3.Salmonellosis

4.Tuberculosis 5. Tetanus 6. E.coli

-โรคติดเชื้อทางไวรัส (Viral Infection)

1. Rabies 2.F.M.D. 3.Elephant pox 4.Herpies virus

Bacterial Infection

1.แอนแทรกซ์(Anthrax)

สาเหตุ Bacillus Anthracis

อาการ ช้างล้มป่วยกระทันหัน ตายใน 24 ชม. ไข้สูง หายใจลำบาก จุกเสียด
เลือดออกตามเยื่อบุผิว ใต้ผิวหนังบวม ตัวสั่น ท้องร่วง อุจจาระปน
เลือด สังเกต ซากจะมีเลือดออกตามทวารต่างๆ ห้ามเปิดผ่าซากโดย
เด็ดขาด ควรฝังลึกๆ หรือ เผา

การรักษา Penicillin High dose

รักษาตามอาการ

ป้องกันโดยการฉีด Vaccine ในที่มีโรคระบาด (2 เท่าโค, กระบือ)

2.เฮโม หรือ คอบวม (Hemorrhagic Septicemia)

สาเหตุ *Pasteurella multocida*

อาการ ไข้สูง คางบวม น้ำลายไหลลำบาก อุจจาระมีมูกเลือด ช้างเล็กมี

โอกาสตายสูงได้ภายใน 24 ชม. ช้างโตมักมีภูมิต้านทาน

การรักษา Penicillin , Sulfa , Cephalosporins

รักษาตามอาการ

ฉีดวัคซีนทุกปี (ปริมาณ 2 เท่า ของ โค, กระบือ)

3.Salmonellosis

สาเหตุ **Salmonellosis spp.**

อาการ เป็นกลุ่มอาการท้องร่วงเหลวเป็นน้ำ มีมูกเลือดและเยื่อปน

กลิ่นเหม็น มีไข้สูง ชี้น เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย ตายได้

การรักษา ยาที่ใช้ได้ดี คลอแรมฟินิคอล , กานามัยซิน , ซัลฟา,

เงินตามัยซิน

น้ำเกลือ ประมาณ 50 ลิตร/วัน + ยารักษาต่างๆ

4. E.coli

สาเหตุ จากสภาพแวดล้อมไม่ถูกสุขลักษณะ เชื้อปนเปื้อนมากับอาหาร
และน้ำดื่ม

อาการ เกิดอาการท้องเสีย เป็นไข้ ชี้น เบื่ออาหาร และตายในที่สุด
โดยเฉพาะในช้างเล็กการตายจะเร็วมาก

การรักษา ยาในกลุ่ม Ampicillin , Sulfa , Kanamycin , Gentamycin
น้ำเกลือประมาณ 50 ลิตรต่อวัน + วิตามินต่างๆ

5.Tuberculosis (T.B.)

เป็น zoonosis

สาเหตุ เชื้อ Mycobacterium spp.

อาการ ผอมเรื้อรัง น้ำหนักลด เบื่ออาหาร เหนื่อยง่าย หอบ ลม

หายใจมีกลิ่นเหม็น บางครั้งพบ Discharge จากทรวง

การรักษา รักษายากมาก ใช้เวลานาน และแพง

ยาที่ใช้ Isoniazid

การวินิจฉัย Trunk wash

6. บาดทะยัก (Tetanus)

สาเหตุ *Clostridium tetani* เกิดจากบาดแผลรูลึก การถูกหลัก

ตัดงาเนื่องจากเชื้อเจริญได้ดีในที่ไม่มีออกซิเจน

อาการ มีอาการไข่สูง ชี้น ขาเกร็ง ชักกระตุกเป็นระยะ หางเกร็งคล้ายงู

ขาเกร็งเกร็ง กินอาหารไม่ได้ หายใจไม่ออก ตายในที่สุด

การรักษา Penicillin dose สูงๆ

Antitoxin 400,000 – 500,000 IU/วัน

น้ำเกลือ อย่างน้อย 50 lit/วัน + วิตามิน

Toxoid 10 cc.

โรคทางไวรัส

1. โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

ติดต่อโดยทางพิษสุนัขบ้ากัด

อาการ ที่พบเหมือนในสุนัข จนกระทั่งตาย

การป้องกัน ฉีดวัคซีนป้องกันให้สุนัขรอบปางช้างทุกปี

2. ฝีดาษ (Elephant pox)

เกิดเป็นเม็ดตุ่มตามผิวหนัง อาการเหมือนฝีดาษ รุนแรงถึงตายได้ มี
รายงานพบในช้างสวนสัตว์ในต่างประเทศ

3. โรคปากและเท้าเปื่อย (F.M.D.)

ช้างสามารถติดต่อกันได้จาก สัตว์ปศุสัตว์

อาการ เหมือนที่พบในสัตว์อื่น ฝ่าเท้าร้อน เจ็บ ภายในปากมีแผล
กินอาหารลำบาก

การรักษา ใส่ยาจำพวก เย็นเทียบ ไวโอเล็ต ที่ปากและเท้า และบำรุง
ด้วยวิตามินต่างๆ

4. Herpes virus

มีรายงานเฉพาะในช้างแอฟริกา ยังไม่พบรายงานในช้างเอเชีย

การเป็นเชื้อรา (**Mycosis**)

ตามปกติแล้ว พบน้อยมากในช้าง มักจะมีสาเหตุโน้มน้ำมาจาก
ช้างอ่อนแอมาก , ช้างชรา, ช้างขาดสารอาหาร การได้รับยาพวก
สเตียรอยด์ ติดต่อกันเป็นเวลานาน

การรักษา

ยาครีมในกลุ่มที่มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อรา เช่น Ketoconazole
บำรุงช้างให้แข็งแรง ให้อาาสมุนไพร ขมิ้นชัน + ปูนแดง + ใบพลู
ผสมทาทั่วตัว

โรคอื่นๆ

โรคผิวหนัง

-Dermatitis(ผิวหนังอักเสบ) จาก ectoparasite ต่างๆ เหลือบ ,เห็บ ,เหา, แมลงวันป่า ซึ่งจะมาไข่ที่ผิวหนังและกลายเป็นตัวอ่อนที่ผิวหนัง และตกบนพื้นดินเจริญเป็นตัวเต็มวัย

การรักษา 1.ใช้เครื่องดูดให้ละเอียด ถูตามผิวหนังซ้ำ

2. Ivermectin 15 – 20 cc./ตัว

3. Azultone ฟัน

-Sunburn

เกิดจากถูกแดด เป็นเวลานานๆ เกิดอาการแพ้ อักเสบและติดเชื้อได้
มักพบในช่างตม้นที่ถูกล่ำมอยู่กับที่เป็นเวลานาน

การรักษา ใช้ยาขี้ผึ้งทาเฉพาะที่ , รักษาตามอาการ

- Fireburn

เกิดจากถูกไฟไหม้ มักพบในช่างตม้นที่ถูกล่ำมอยู่กับที่เป็น
เวลานาน

การรักษา ใช้ยาขี้ผึ้งทาเฉพาะที่ , รักษาตามอาการ

ฝี (Abscesses)

เกิดจากผิวหนังถูกกระแทกหรือเสียดสีเป็นเวลานานๆ หรือบางครั้ง
เกิดจากการฉีดยาหรือวัคซีนผิดตำแหน่ง

การรักษา รอให้ฝีสุกหรือเกลื่อนฝีด้วยทิงเจอร์ไอโอดีน แล้วกรีดผ่า
เอาหนองออก , บางรายไม่มีหนอง รักษาไม่หาย

แผลที่ฝ่าเท้า

จากตะปูตำ,ของมีคม หรืออยู่กับที่สกปรกเป็นเวลานาน เกิดการติดเชื้อ เป็นหนอง อักเสบได้

การรักษา -แช่เท้าด้วย Copper sulphate 6%

- ใส่ยาและทำรองเท้าหรือถุงเท้าใส่

แผลที่อวัยวะสืบพันธุ์

คัน เอาหางติ เป็นหนอง มีหนองแอมลงวัน

การรักษา Ivermectin ฉีด

รอยแผลด้วย Negasun

ท้องอืด (Bloat)

เกิดจากการกินอาหารบางอย่างเข้าไปมากๆ เช่น ข้างเปลือก อาหาร
ขึ้น อาหารเม็ด ถั่ว ข้าวโพด

อาการ กระวนกระวาย ผุดลุกผุดนั่ง ท้องกาง ไม่ยอมกินอาหาร ข้าง
จะร้องครางด้วยความเจ็บปวด

การรักษา ทำการล้างสวนทวารด้วยน้ำ พยายามให้ข้างตดหรือถ่าย
อุจจาระ จะลดความเจ็บปวด หรือพิจารณาให้น้ำแก่ท้องอืดกรอก
ปาก หรือนิดยาแก่ปวดให้

ท้องผูก (Constipation)

ส่วนใหญ่จะเกิดจากการกินอาหารที่มีเยื่อใยสูง และเกิดการพังกันจนอัดตัวกันเป็นก้อน เช่น กินทางมะพร้าว หรือต้นกล้วยทั้งต้นโดยไม่ได้ตัดเป็นท่อน

อาการ มักเกิดร่วมกับอาการ Bloat ด้วย คือ ซึ่ม กระวนกระวาย ผุดลุกผุดนั่ง

การรักษา รักษาเหมือนกับอาการท้องอืด คือ ล้างสวนทวารเพื่อเอาอุจจาระออกให้มากที่สุด

โรคของตา

สาเหตุ มักเกิดจาก จี้ฝุ่น แสงแดดจ้า กระจกตา ถูกไม้กระแทก ช้างจะ
เอางวงมาเป่าและขยี้ตา ทำให้การอักเสบรุนแรงขึ้น

Conjunctivitis

Cornea opacity

Cornea Ulcer

Hypopyon , Hyphema

Blind

Cataract

Lense Luxation

การรักษา ส่วนใหญ่มักให้ยาหยอดและยาป้ายจำพวก คลอแรม

พยาธิныตา

1. *Thelazia spp.*

2. *Setaria spp.*

โรคพยาธิ

พบได้ทั้งพยาธิ ตัวกลม ตัวแบน ตัวตืด ปกติช้างจะรู้จักถ่ายพยาธิด้วยตัวเอง ด้วยการกินพืชสมุนไพรบางอย่าง เช่น รากจี และจะเกิดการถ่ายท้องเรียกว่า “เพาะ”

การรักษา *Ivermec* , *Mebendazol* , *Febendazol* , *Albendazol*

- พยาธิใบไม้ในตับ นากลับที่สุด พบทั้ง *Fasciola hepatica* , *Fasciola gigantica* มักจะพบอาการบวมน้ำที่คาง ใต้ท้อง มักเป็นเรื้อรัง
- การรักษา *Ivermec-F* , *Albendazol*

Trypanosome

มักติดต่อมาจาก โค-กระบือ ช้างมักมีอาการอ่อนแรง เหนื่อยง่าย

การรักษา *Berenil* 3 – 8mg/kg